

Самоосвіта є дуже важливим засобом задоволення багатьох потреб вчителя, зумовлених характером його професії. Прагнення і практична готовність студентів до самоосвіти є однією з притаманних вчителю професійних якостей, а підготовка студентів до самоосвіти – дуже важливий чинник їх професійної підготовки.

Література

1. Буряк В.К. Умови та засоби самоосвіти студентів / В.К. Буряк // Вища школа. – 2002. – №6. – С. 18-29.
2. Кузьмина М.Г. К вопросу о понятии «самообразование» / М.Г. Кузьмина // Формирование у учащихся стремления к самообразованию. – Волгоград: ВГПИ, 1976. – С.15– 18.
3. Линенко А.Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності / А.Ф. Линенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 125-132.
4. Сидорчук Н.Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін / Н.Г. Сидорчук // Проблеми освіти – Київ, 1996. – Вип. 6. – С. 143-151.
5. Химченко О.М. Роль культурних цінностей у процесі саморозвитку студентської молоді / О.М. Химченко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – №4. – С. 217-220.
6. Шпак В.П. Самоосвіта в професійному становленні майбутніх педагогів / В.П. Шпак // Початкова школа. – 1994. – №8. – С. 55-57.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2010 р.

Г. С. Коваленко
викладач, Криворізький ДПУ

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Емоційна стійкість студента розглядається як властивість психіки, яка забезпечує його саморозвиток у вищому навчальному закладі. До педагогічних умов формування емоційної стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів відносяться розвиток умінь саморегуляції і створення позитивних емоцій у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: емоційна стійкість, саморегуляція, студенти, вищий навчальний педагогічний заклад, ділова гра.

Эмоциональная устойчивость студента рассматривается как свойство психики, которое обеспечивает его саморазвитие в высшем учебном заведении. К педагогическим условиям формирования эмоциональной стойкости студентов высших учебных педагогических заведений относятся развитие умений саморегуляции и создание положительных эмоций в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: эмоциональная стойкость, саморегуляция, студенты, высшее учебное педагогическое заведение, деловая игра.

Emotional stability of student is examined as property of psyche, which provides his саморазвитие in higher educational establishment. To the pedagogical terms of forming of emotional firmness of students of higher educational pedagogical establishments development of abilities of self-regulation and creation of positive emotions behave in a teaching and

educational process.

Keywords: emotional firmness, self-regulation, students, higher educational pedagogical establishment, business game.

Посилення інтересу в сучасному суспільстві до конкурентоздатної молоді обумовлено тим, що будь-яка професійна справа вимагає професіоналізму, майстерності, емоційної стійкості у вирішенні поставлених завдань. Емоційна стійкість характеризує людину, котра здатна максимально розкрити і реалізувати власний потенціал у професійній діяльності, усувати перешкоди, що виникають на емоційному та поведінковому рівнях. Формування емоційної стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів є актуальною проблемою, оскільки праця учителя вимагає емоційно-вольового загартування, а результати успішно виконаної справи залежать від правильно організованого спілкування, запобігання конфліктних ситуацій, стриманості й виваженості в прийнятті рішень учасниками педагогічного процесу. Доцільність вивчення педагогічних умов формування емоційної стійкості майбутніх учителів пояснюється ще й тим, що саме студентство є одним з найбільш проблемних груп суспільства, що вимагає внутрішніх змін і постійного особистісно-професійного удосконалення та саморозвитку.

Природа емоцій, почуттів, волі вивчається у психології [1]. Питання виховання емоцій розкриваються в працях педагогів. Так, вагоме значення емоційному вихованню надавав В. Сухомлинський, який вбачав його у необхідності розвитку співчуття, жалю, турботи про добро, радисть інших людей у єдності з глибоко пережитими світоглядними переконаннями [2]. Проблемою формування емоційної культури майбутніх менеджерів займається Л. Нікіфорова [3]. Але, на жаль, ще недостатньо вивченою залишається проблема формування емоційної стійкості студентів, зокрема майбутніх учителів. Не набула реалізації ідея зв'язку емоційної стійкості та саморозвитку особистості. Заслужують на увагу педагогічні умови, створення яких позитивно вплине на формування стабільної емоційно-вольової сфери студентів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування емоційної стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів, а завданнями – аналіз психолого-педагогічної літератури з метою визначення сутності поняття «емоційна стійкість студента» та розкриття змісту педагогічних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка студентів є важливим етапом життя, а разом з тим і напруженим. Постійне навчальне перевантаження, нестабільний матеріальний стан, невизначеність із працевлаштуванням негативно впливають на емоційний стан майбутніх фахівців. Саморегуляція власної поведінки у різних ситуаціях забезпечується емоційною стійкістю студентів. Емоційна

стійкість – це властивість психіки, завдяки якій людина може успішно здійснювати необхідну діяльність у складних емоційних умовах, долати в собі переживання, викликані негативними емоціями. На наш погляд, суттєвими ознаками поняття «емоційна стійкість студента» є здатність реагувати в складних ситуаціях, знаходити способи вирішення конфліктних ситуацій, «стримувати переживання» і робити правильні висновки. Як відомо, не завжди людина вмє володіти власними емоціями та переживаннями. Безумовно, бувають такі випадки, коли студенти оперують швидше емоціями, аніж розумом. І тому, одним із необхідних завдань, які вирішує викладач, є створення умов, спрямованих на зняття емоційної напруги студентів на заняттях та у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу.

Педагогічні умови – це обставини, від яких залежить успіх навчання та виховання школярів і студентів; суб'єктивні та об'єктивні вимоги і передумови, при реалізації яких викладач досягає мети у своїй роботі при раціональному використанні сил та засобів; середовище, котре забезпечує подальший позитивний розвиток досліджуваного педагогічного явища, оскільки в ньому суб'єктивно задається велика кількість відносин і зв'язків та інтегруються зусилля суспільних систем; відповідна організація життєдіяльності студента, його ставлення до професійної дійсності; процес, що відбувається на фоні професійного, етичного, естетичного й інтелектуального розвитку кожного студента. На думку Л. Нікіфорової [3, с. 12] організаційно-педагогічні умови – це зовнішні стосовно особистості обставини навчально-виховного середовища, від яких залежить і за яких відбувається процес формування емоційної культури майбутнього фахівця.

Однією із педагогічних умов виховання стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів є розвиток умінь саморегуляції. Розвиваючи ідею зв'язку емоційної сфери майбутніх учителів та саморегуляції, слід звернути увагу на те, що саморегуляція є одним із механізмів вироблення позитивного ставлення людини до розвитку власного потенціалу, коригування емоційного стану особистості. Саморегуляція особистості є співвіднесенням зовнішнього (вимоги до виконання діяльності) і внутрішнього (потенціал особистості). Спочатку людина погоджує власні дії, можливості з нормами діяльності. Потім вона вдосконалює якість діяльності шляхом оптимізації власних можливостей, зокрема шляхом побудови стратегії і тактики власної діяльності. Виявляючи творчий характер активності, особистість може виходити за межі діяльності, ускладнювати роботу, здійснювати такі форми саморегуляції, як ініціатива, відповідальність та ін.

Саморегулювання виявляється як пряме та заховане. При прямому саморегулюванні існує відповідність між істинною сутністю людини та її поведінкою. Захованому саморегулюванню властиве розходження між справжньою цінністю людини і тим, як вона поводить себе. У такому випадку

дотримання власної позиції викликає утруднення.

Саморегуляція діє у двох площинах, котрі також впливають на формування позиції особистості. «Я та інші»: саморегулювання спрямоване на можливо більшу адекватність адаптації людини до інших людей, до різних колективів. У процесі регуляції поведінки, дій у соціальних взаємодіях людина керується етичними правилами, моральними нормами, котрі існують у суспільстві. Вона здійснює самоконтроль дій, вчинків, визнає соціальну цінність оцінки з боку інших людей. Ставлення людини до інших людей формується через призму суспільного визнання. «Я та Я»: саморегулювання відбувається в процесі взаємодії особистості із собою. Така людина свідомо працює над собою, ставить і намагається досягти мету, дещо змінити в собі, вдосконалити, розвинути, усунути те, що заважає саморозвитку. У такому випадку слід говорити про формування стійкої позиції людини.

Виявлений зв'язок саморегуляції з почуттями, волею свідчить про те, що виявлення власної позиції вимагає не лише урівноваження внутрішніх сил і обставин, але й докладання певних вольових зусиль, коригування емоційного стану. Складниками емоційної стійкості майбутнього вчителя, з позиції саморегуляції, є прийняття суб'єктом мети співвіднесення власної точки зору з думкою інших людей, визначення умов урегулювання суперечливих думок, складання програми досягнення статусу в студентському колективі, виявлення критеріїв успішної саморегуляції, самоконтроль і самооцінка дій, поведінки, котрі пов'язані з висловлюванням власної точки зору.

Саморегуляція тісно пов'язана з рефлексією, котра є складником емоційної стійкості студентів. Розвиток умінь рефлексії сприяє розумінню самості у взаємозв'язку та автономності «Я»-дійсного, «Я»-реального, «Я»- в очах інших, «Я»-для інших. Саморефлексія допомагає побачити себе в дзеркальному відображенні різних думок людей, побудувати власну позицію у новій ситуації, сприйняти іншу людину, сформулювати самокритичність, самосприйняття. Здатність людини рефлексивно віднестись до самої себе і до власної діяльності є результатом інтеріоризації особистістю соціальних відносин між людьми. На основі взаємодії з іншими людьми, коли людина намагається зрозуміти думки і дії інших, вона виявляється здатною рефлексивно ставитися й до себе

У формуванні емоційної стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів важливим моментом є саморозуміння, його емоційна сторона, котра представляє у собі сплав загального емоційного ставлення до себе та ставлення власне оцінне. Становлення і розвиток саморозуміння як процесу і результату є невід'ємною складовою розвитку в цілому і залежить від способу життєдіяльності людини. Механізм саморозуміння становлять: відкриття та осмислення власного внутрішнього світу, коли починається аналіз емоцій не як похідних від зовнішніх подій, а як стан

власного «Я», і виявляється почуття своєї несхожості на інших; виявляється здатність осмислення мети життя, життєвих намірів, сенсу буття; формується цілісне та ціннісне знання про себе та ставлення до себе.

Разом з цим саморозуміння виступає внутрішньою умовою, котре в значній мірі визначає розвиток особистості і формування індивідуально-типологічних особливостей її структури. Важливо бути рівним собі і ще важливіше впізнавати себе. Звідси виходить, що менш важливим є розуміння того, що «Я» – це «Я».

Іншою педагогічною умовою виховання стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів є створення позитивних емоцій у навчально-виховному процесі. Прикладом створення позитивних емоцій у навчально-виховному процесі є ділова гра, що проводиться зі студентами на заняттях [4]. Вона передбачає створення ситуацій вибору і прийняття рішення та в ній відтворюються умови конкретної професійної діяльності, поєднуються реальність та ірреальність, гра і справа або справа в грі.

Ділова гра (Business date) – імітаційне моделювання професійної діяльності та рольова взаємодія учасників гри за ігровими правилами, в повний умовний час, в атмосфері невизначеності, при суттєвості позицій, із розігруванням ролей. Цілі ділової гри – формування цілісної уяви про професійну діяльність та її динаміку; формування професійної компетентності майбутнього фахівця (професійні знання, вміння, здібності); розвиток соціальної компетентності (вміння приймати сумісні рішення, здібності до управлінської діяльності, творче ставлення до справи, розуміння себе й іншого); формування професійної мотивації. Вона виступає як умовна практика, де студенти набувають професійний і соціальний досвід, компенсуючи розрив між теорією і практикою. До обов'язкових елементів ділової гри відносяться модель моделювання, імітацію, двоплановість (реальність і умовність), наявність мети, сценарію, правил, ролей, критеріїв оцінки, ігрову взаємодію, спілкування, аналіз і вирішення конкретних ситуацій, у тому числі й конфліктних, вироблення професійних умінь і навичок, атмосфера невизначеності й неповної інформації.

Серед ділових ігор можна назвати: ситуативно-рольові, які включають аналіз конкретних ситуацій і їх рольове програвання; конструктивно-рольові, проблемно-рольові, дискусійні, спрямовані на формування вмінь, навичок прийняття й ефективного виконання ділових ролей, на навчання взаємодії, продуктивному співробітництву, на участь у виробленні колективних рішень;

творчі ігри, мета яких – колективна творчість, створення технічних, художніх, дослідних та інших проектів, що сприяє розвитку творчого потенціалу, настирливості, відповідальності особистості.

Опишемо методика проведення ділової гри. Підготовка ділової гри починається з розробки сценарію – умовного відображення ситуації й об'єкта. У зміст сценарію входять: мета і завдання, що спрямовані на

формування позитивного ставлення майбутніх фахівців до обраної професії, уточнення проблеми, що відбиває особливості професійної діяльності, план ділової гри, загальний опис гри, набір професійних ситуацій, які будуть розіграні в процесі проведення ділової гри, кількість учасників (від 20 до 30 чол.), ролі, які виконуватимуть учасники ділової гри, критерії оцінювання, тривалість гри (4 академічні години і більше однієї години), зміст інструктажу, матеріальне забезпечення. Вступ до гри – уточнюється мета і завдання ділової гри, обґрунтовується проблема, створюється ситуація, видаються пакети матеріалів, інструкції, правила, установки, встановлюється регламент, збирається додаткова інформація, студенти можуть спілкуватися між собою, звертатися за допомогою до ведучого. Гравці об'єднуються в мікрогрупи (команди), у кожній команді виявляється капітан (лідер), розподіляються ролі. У залежності від модифікації ділової гри можуть пропонуватися різні рольові позиції учасників:

- організаційні позиції: організатор, координатор, інтегратор, контролер, тренер, маніпулятор, ігротехнік;
- позиції, які виявляються по ставленню до новизни: ініціатор, обережний критик, консерватор;
- методологічні позиції: методолог, критик, методист, проблематизатор, рефлектуючий, програміст;
- соціально-психологічні позиції: лідер, виконавці, пасивні.

Проведення ділової гри полягає в організації групової роботи із завданням (робота з першоджерелами, тренінг, мозковий штурм, робота з ігротехніком), міжгрупової дискусії (виступ мікрогруп, захист результатів, дотримання правил дискусії, робота експертів).

Аналіз, обговорення й оцінювання результатів ділової гри реалізується у виступах експертів, обміні думок, захисті студентами власних рішень і висновків. Викладач констатує досягнуті результати, відмічає помилки, формулює загальний висновок, висловлює побажання в подальшій роботі.

Наведемо приклади ділових ігор. Бліц-гра – містить суттєві ознаки методів аналізу професійної конкретної ситуації, розігрування ролей, мозкової атаки, ділової гри, наприклад, «Самооцінка-самовдосконалення», «САМСО». Мозкова атака – метод вирішення умовно створених проблем, розподілу процесу вирішення проблеми на етапи (генерація ідей, критику конструктивного перероблення їх), розподілу часу в умовах колективної взаємодії. У навчальному процесі застосовують різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціограма.

Висновки. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено визначення поняття «емоційна стійкість студента» як властивість психіки, котра забезпечує успіх навчання та виховання у вищому навчальному закладі. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови

формування емоційної стійкості студентів вищих навчальних педагогічних закладів, а саме: розвиток умінь саморегуляції, створення позитивних емоцій у навчально-виховному процесі.

Перспективами подальшого дослідження в цьому напрямі є розробка конкретних прийомів, що сприяють формуванню умінь саморегуляції студентів вищих навчальних педагогічних закладів.

Література

1. Изард К. Э. Психология эмоций : пер. с англ. / Кэрролл Э. Изард. – СПб. : Питер, 2003. – 460 с. – (Мастера психологии).
2. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1985. – С. 245.
3. Нікіфорова Л. Б. Формування емоційної культури майбутніх менеджерів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : навч.-метод. посіб. / Л. Б. Нікіфорова. – Херсон : Айлант, 2008. – 84 с.
4. Кругликов В. Н. Деловые игры и другие методы активизации познавательной деятельности / В. Н. Кругликов, Е. В. Платонов, Ю. А. Шаранов. – СПб. : Изд-во П-2, 2006. – 192 с.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2010 р.

Н. В. Кондратюк
*бакалавр педагогічного факультету,
Криворізький ДПУ*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ У XXI СТОЛІТТІ

Стаття спрямована на розкриття поняття соціально – психологічного потенціалу та його компонентів, а також вплив останніх на розвиток і функціонування особистості в юнацькому віці. Проаналізовано компоненти соціально – психологічного потенціалу особистості на етапі ранньої юності та досліджено його вплив на формування і розвиток особистості XXI століття.

Ключові слова: соціально – психологічний потенціал, юнацький вік, компоненти соціально – психологічного потенціалу, соціальна компетентність, особистість XXI століття.

Статья направлена на раскрытие понятия социально – психологического потенциала и его компонентов, а также влияние последних на развитие и функционирование личности в юношеском возрасте. Проанализированы компоненты социально-психологического потенциала личности на этапе ранней юности и исследовано его влияние на формирование и развитие личности на современном этапе.

Ключевые слова: социально-психологический потенциал, юношеский возраст, компоненты социально-психологического потенциала, социальная компетентность, личность XXI столетия.

The article is directed on opening of concept socially – psychological potential and his components, and also influence of the last on development and functioning of personality in youth age. During research we proved that components socially – psychological potential, such as system of values, co-operation with other people, ability to subordinate the conduct to